

WSTĘP

Rozpad Związku Radzieckiego uruchomił zmiany, które doprowadziły do odzyskania niepodległości przez byłe republiki oraz inne kraje pozostające w sowieckiej strefie wpływów. Państwa dawnego bloku wschodniego weszły na drogę transformacji społeczno-kulturowej, politycznej oraz ekonomicznej, a skutki tego procesu – do dzisiaj – są bardzo różnorodne i złożone. Niektóre państwa, takie jak np. Polska, zintegrowały się z zachodnimi strukturami i są uważane za przykład sukcesu transformacyjnego. Zupełnie inną ścieżką poszła Ukraina, gdzie trajektorie procesów transformacyjnych były zdecydowanie bardziej skomplikowane i która – dodatkowo – pozostawała w niekorzystnym układzie geopolitycznym. Próby zmiany kursu na prozachodni zakończyły się konfliktem militarnym na wschodzie kraju i aneksją Krymu przez Rosję w 2014 roku. Trudno dzisiaj prognozować, w jakim kierunku będą przebiegać przekształcenia i modernizacje w obu krajach w bliższej i dalszej przyszłości, jednak nie ulega wątpliwości, że ich dynamika, a przede wszystkim zakres oddziaływania stanowią istotne zagadnienie, które warto poddawać wnikliwej naukowej refleksji. Na zjawiska i tendencje o charakterze bardziej uniwersalnym i determinującym procesy społeczne, polityczne oraz ekonomiczne w długim okresie (transformacja systemowa, demokratyzacja, urynkowienie gospodarki, ale również globalizacja) nakładają się dodatkowo – często również radykalne – zmiany, będące efektem konkretnych decyzji politycznych, kryzysów ekonomicznych czy przewartościowania w zakresie preferencji politycznych społeczeństw. Wszystkie one pełnią także rolę pokoleniotwórczą – często specyficzną dla konkretnego kraju, determinując procesy socjalizacji oraz warunki życiowe jednostek¹. Zmiany wywołane przebudową stosunków ekonomicznych, społecznych, politycznych sprawiły, że społeczeństwa te stały się *par excellence* społeczeństwami ryzyka, doświadczając zaburzenia poczucia bezpieczeństwa na wielu poziomach życia. Następuje w nich multiplikacja ryzyka ekonomicznego, osobistego, technologicznego, społecznego, zdrowotnego, ekologicznego. Odpowiedzią

---

¹ G.M. García-Albacete, *Young People's Political Participation in Western Europe: Continuity or Generational Change?*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2014, s. 55–56.

społeczeństw mającą minimalizować te zagrożenia jest kontestacja sił politycznych postrzeganych jako sprawców ryzyka, poparcie partii politycznych, które mogą zminimalizować owe ryzyka, eskapizm polegający na wycofaniu się w sferę prywatną lub emigracja, co jest widoczne szczególnie na Ukrainie (widziana z polskiej perspektywy jako imigracja zarobkowa ze Wschodu). W wątpliwość można również podać założenie o – postępującej w czasie – stabilizacji politycznej obu systemów politycznych. Zarówno w dyskursach akademickich, jak i w debatach publicznych, coraz częściej pojęcie „konsolidacji” demokracji ustępuje miejsca jej „dekonsolidacji”, a demokracja liberalna konfrontowana jest z jej nieliberalną wersją. Równie często jak w latach 90. XX wieku mówiono o procesach demokratyzacji, dzisiaj – w światowej literaturze politologicznej czy socjologicznej – dyskutuje się problem autokratyzacji. Historia jeszcze się nie skończyła i dzisiaj, analizując zmiany zachodzące w obu krajach, trudno jest przewidzieć, jaki będą miały kierunek, jaki przybiorą kształt oraz jakie wywołają konsekwencje dla Europy Środkowo-Wschodniej. Warto też podkreślić, że współcześnie oba państwa łączy o wiele więcej niż w przeszłości. Polska stała się beneficjentem kryzysu społecznego na Ukrainie. Masowa emigracja edukacyjna i zarobkowa z Ukrainy do Polski stawia oba państwa przed poważnymi wyzwaniami natury społecznej, ekonomicznej, kulturowej, etnicznej i politycznej. Niniejszy tom zawiera teksty autorów reprezentujących różne dyscypliny naukowe (m.in. historia, socjologia, politologia, językoznawstwo), zorientowanych na opis, analizę i wyjaśnianie problemów istotnych z punktu widzenia relacji polsko-ukraińskich obserwowanych z różnych perspektyw badawczych. Wielu z nich odnajduje uzasadnienie swych zainteresowań naukowych zarówno w przeszłości (ze względu na wspólną, często trudną historię obu państw i narodów), w teraźniejszości (doceniając wagę współpracy międzynarodowej na wielu rozmaitych poziomach), jak i w przekonaniach, że należy położyć silniejszy akcent na prognostyczną funkcję nauki, próbując formułować – w mniej lub bardziej bezpośredni sposób – swoiste rekomendacje dla prowadzenia polityk publicznych (np. polityki rynku pracy czy polityki edukacyjnej). Wśród nich znalazły się kwestie związane z obecnością i aktywnością Ukraińców w Polsce (m.in. dotyczące jakości życia migrantów zarobkowych, wpływu migracji z Ukrainy na strukturę społeczną w Polsce czy kształcenia językowego młodych Ukraińców w polskich szkołach), sytuacją Polaków na Ukrainie (w aspekcie historycznym i współczesnym), kształtowaniem relacji współpracy pomiędzy Polską i Ukrainą na poziomie polityki lokalnej oraz międzynarodowej oraz problemami współczesności (pandemia, kierunki rozwoju społeczno-politycznego, reformy polityczne, radykalizacja nastrojów społecznych).